

Sygn. akt II UK 114/09

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 listopada 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku A. Sp. z o.o. w L.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
z udziałem zainteresowanego [...]
o ubezpieczenie społeczne,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 16 listopada 2009 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 25 września 2008 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 25 września 2008 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w L. z dnia 10 stycznia 2008 r. w sprawie z odwołania A. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, przy udziale zainteresowanych [...] od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 18 września 2007 r., o wysokość podstawy wymiaru składek, w ten sposób, że nie wliczył do podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, na Fundusz Pracy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych kosztów zakwaterowania i diet wypłaconych zainteresowanym przez Spółkę oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania.

W pisemnych motywach rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, z których wynikało, że zainteresowani (pracownicy spółki) zatrudnieni byli w charakterze instalatorów systemów zabezpieczeń, starszych instalatorów, pomocników i brygadzystów, a ich praca polegała na świadczeniu usług dla kontrahentów pracodawcy na umówionym obszarze geograficznym. W umowach o pracę jako miejsce świadczenia pracy wskazano siedzibę firmy w L. oraz miejscowości na terenie województwa [...], w których znajdują się siedziby kontrahentów pracodawcy. W związku z wykonywaniem obowiązków na terenie województwa [...] zainteresowani otrzymywali polecenie wyjazdu służbowego, a następnie zwrot kosztów zakwaterowania i diety na podstawie przedstawionych rachunków i faktur. Ze względu na odległość dzielącą miejsce zamieszkania pracowników oraz siedzibę pracodawcy od miejsca świadczenia usług, a także czas niezbędny na wykonanie obowiązków pracowniczych, zainteresowani obiektywnie i z zasady nie mieli możliwości wykonania swojej pracy wynikającej polecenia służbowego w ramach umówionej dobowej i tygodniowej normy czasu pracy. W związku z tym pracownikom wykonującym na podstawie polecenia pracodawcy zadania służbowe przysługiwał zwrot kosztów zakwaterowania i diet – jako kosztów poroży służbowej. Pracodawca od tych należności nie odprowadzał składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne oraz na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych za okres od kwietnia do sierpnia 2004r., za grudzień 2004 r., marzec 2005 r. i od stycznia do kwietnia 2006 r.

Sąd Apelacyjny zaakceptował również ocenę prawną Sądu Okręgowego, z której wynikało, że zainteresowani w okresach objętych zaskarżonymi decyzjami odbywali podróże służbowe w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p., stąd też wypłacone im diety i zwrot kosztów zakwaterowania (noclegu) miały swoje oparcie w przepisach rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz. U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.) i nie stanowiły podstawy wymiaru składki. Sąd Apelacyjny podkreślił, że faktyczne miejsce pracy zainteresowanych było zmienne (miejscowości na terenie województwa dolnośląskiego). O zwrocie kosztów podróży służbowej decydował regulamin wynagradzania odwołującej się Spółki, czas trwania obowiązków służbowych wykraczający poza dobową i tygodniową normę czasu pracy i polecenie wyjazdu.

Sąd Apelacyjny wskazał, że zmiana wyroku Sądu Okręgowego wynikała z tego, że zaskarżonym wyrokiem Sąd ten uchylił decyzje organu rentowego, zamiast je zmienić, zgodnie z treścią art. 477¹⁴ § 2 k.p.c.

Organ rentowy wniósł skargę kasacyjną od powyższego wyroku. W pierwszej podstawie zarzucił naruszenie art. 18 ust. 1 i art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 17 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.), art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 23 stycznia 2003 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym w Narodowym Funduszu Zdrowia (Dz. U. Nr 45, poz. 391, ze zm.), art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 164, poz. 1027 ze zm.), art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 29 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (Dz.U. z 1994 r. Nr 1, poz. 1 ze zm.), art. 29 ust. 1 ustawy z dnia z dnia 13 lipca 2006 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (Dz.U. Nr 158, poz. 1121 ze zm.), art. 53 ust. 1 i art. 56 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (Dz.U. Nr 47, poz. 211 ze zm.), art. 104 i art. 107 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (jednolity tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415 ze zm.) –

poprzez przyjęcie, że wypłacone zainteresowanym przez odwołującą się Spółkę diety i zwrot kosztów zakwaterowania nie stanowią podstawy wymiaru składek. Skarżący wskazał także na naruszenia art. 22 § 1 k.p. i art. 29 § 1 k.p. - poprzez przyjęcie, że pracownicy odwołującej się Spółki odbywali podróże służbowe, mimo określenia miejsca wykonywania pracy na terenie województwa [...].

W drugiej podstawie kasacyjnej organ rentowy powołał się na naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. – poprzez przyjęcie, że sporne należności stanowią zwrot kosztów podróży służbowej

Wskazując na powyższe skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i zmianę poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego i oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. W obu tych przypadkach skarżący wniósł zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego od strony przeciwnej oraz zwrot kwoty 330 zł wypłaconej przez organ rentowy odwołującej się Spółce z tytułu kosztów procesu zasądzonych od niego w prawomocnym wyroku Sądu Apelacyjnego.

W uzasadnieniu skargi organ rentowy nie zgodził się ze stanowiskiem Sądu drugiej instancji (także Sądu pierwszej instancji), że zainteresowani odbywali podróże służbowe, wykonując swoje obowiązki pracownicze na terenie województwa [...], które było miejscem wykonywania pracy, wynikającym z zawartych umów o pracę. Stąd też należności wypłacane przez pracodawcę jako diety i zwrot kosztów zakwaterowania stanowiły przychód pracownika uwzględniany w podstawie wymiaru składek. Powołał się przy tym na stanowisko wyrażone w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2008 r., II PZP 11/08 i stwierdził, że wyjaśniono w niej charakter podróży służbowej w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona, aczkolwiek nie wszystkie jej zarzuty można podzielić. Nie ma usprawiedliwionej podstawy zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. w wyniku wykroczenia przez sąd drugiej instancji poza granice swobodnej oceny dowodów. Pomijając już to, że skoro został skierowany przeciwko wyrokowi

Sądu drugiej instancji, to winien zostać powiązany z art. 391 § 1 k.p.c., uchyla się on spod rozważań Sądu Najwyższego jako dotyczący bezpośrednio oceny dowodów. Zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c., podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. Wyklucza to możliwość oparcia skargi kasacyjnej na zarzucie naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., który bezpośrednio i dosłownie dotyczy oceny dowodów (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2008 r., I PK 244/07, LEX nr 465983).

Natomiast zarzuty naruszenia prawa materialnego są uzasadnione. Zgodnie z art. 77⁵ § 1 k.p. pracownikowi wykonującemu na polecenie pracodawcy zadanie służbowe poza miejscowością, w której znajduje się siedziba pracodawcy, lub poza stałym miejscem pracy przysługują należności na pokrycie kosztów związanych z podróżą służbową. Jak zdaje się wynikać z uzasadnienia zaskarżonego wyroku, Sąd Apelacyjny, tak zresztą jak i Sąd Okręgowy, błędnie zinterpretował pojęcie „stałe miejsce pracy”. Wywiódł on mianowicie, że zainteresowani mieli zmienne miejsce pracy dlatego, że w umowach o pracę - jako miejsce pracy – wskazano siedzibę pracodawcy oraz miejscowości na terenie województwa [...]. Owa „zmiennność miejsca pracy” w odróżnieniu od „stałości miejsca pracy”, o której mowa w powołanym przepisie, miałyby wynikać z tego, że praca świadczona była w różnych (zmiennych) miejscach geograficznych (różnych miejscowościach). Tymczasem sformułowanie „stałe miejsce pracy” wcale nie oznacza wykonywania pracy w tym samym geograficznie miejscu. „Stałe miejsce pracy” to miejsce wykonywania pracy w rozumieniu art. 29 § 1 pkt 2 k.p. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2008 r., II PZP 8/08, LEX nr 485856), które może być określone jako pewien obszar geograficzny, np. Polska czy np. województwo [...], tak jak w niniejszej sprawie. Jeśli zobowiązanie pracownicze (istota obowiązków pracowniczych) wykonywane jest na takim geograficznie określonym obszarze, zgodnie z wolą stron stosunku pracy wyrażoną w zawartej umowie, to obszar ten jest stałym miejscem pracy w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p. Trzeba także podkreślić, że Sąd Najwyższy w najnowszych poglądach odszedł od koncepcji tzw. nietypowych podróży służbowych, które polegać miały w decydującej mierze na permanentnym przemieszczaniu się z jednego do innego miejsca (miejscowości) wykonywania zajęć stanowiących przedmiot pracowniczego zobowiązania, a więc

stanowiących integralny element sposobu wykonywania pracy w ramach poniekąd "ruchomego" miejsca pracy (stanowiska roboczego), w odróżnieniu od typowych podróży służbowych stanowiących zjawiska nadzwyczajne, wyjątkowe w kompleksie obowiązków pracownika (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 23 czerwca 2005 r., II PK 265/04, OSNP 2006 nr 5 - 6, poz. 76, z dnia 19 lutego 2007 r., I PK 232/06, OSNP 2008 nr 7-8, poz. 95). Mianowicie w uchwale składu 7 sędziów z dnia 19 listopada 2008 r., II PZP 11/08 (OSNP 2009 nr 13-14, poz. 166) Sąd Najwyższy przyjął, że kierowca transportu międzynarodowego odbywający podróże w ramach wykonywania umówionej pracy i na określonym w umowie obszarze jako miejsce świadczenia pracy nie jest w podróży służbowej w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p. W uchwale tej podkreśla się, że pracownicy mobilni są grupą osób pracujących w warunkach stałego przemieszczania się (podróży). Podróż nie stanowi u nich zjawiska wyjątkowego, lecz jest normalnym wykonywaniem obowiązków pracowniczych. Specyfika takiego zatrudnienia i konieczność odmiennego potraktowania widoczna jest nawet w dyrektywie ustalającej wymagania w zakresie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (dyrektywa nr 2003/88/WE z dnia 4 listopada 2003 dotycząca niektórych aspektów czasu pracy). Tym bardziej możliwe i zarazem konieczne jest odmiennie potraktowanie tej grupy pracujących z punktu widzenia art. 77⁵ § 1 k.p. Z przepisu tego wynika bowiem wprost, że podróż służbowa ma charakter incydentalny. Podróż służbowa jest swoistą konstrukcją prawa pracy. Podstawę formalną podróży służbowej stanowi, po pierwsze, polecenie wyjazdu. Polecenie takie powinno określać zadanie oraz termin i miejsce jego realizacji. Zadanie musi być skonkretyzowane; nie może mieć charakteru generalnego. Nie jest zatem podróżą służbową wykonywanie pracy (zadań) w różnych miejscowościach, gdy przedmiotem zobowiązania pracownika jest stałe wykonywanie pracy (zadań) w tych miejscowościach. Wykonywanie zadania służbowego w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p. nie jest wykonywaniem pracy określonego rodzaju, wynikającej z charakteru zatrudnienia. Innymi słowy, wykonywanie pracy w ramach poniekąd "ruchomego" miejsca pracy (stanowiska roboczego) nie stanowi podróży służbowej.

Również niemożliwość zrealizowania nałożonych na pracowników zadań w ramach obowiązującej dobowej i tygodniowej normy czasu pracy, na co wskazywał

Sąd Apelacyjny, w żaden sposób nie prowadzi do zakwalifikowania wykonywanych obowiązków jako podróży służbowej, a jedynie powoduje obowiązek wypłaty wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych. Podobnie rzecz się ma z formalnymi działaniami pracodawcy polegającymi na wydaniu polecenia wyjazdu, wypłacaniu diety i zwracaniu na podstawie rachunków i faktur kosztów noclegu. Same czynności formalne pracodawcy nie stanowią o tym, że wykonywane zadania stanowią podróż służbową. W świetle przedstawionego wyżej stanowiska objęcie poleceniem wyjazdu zwykłych czynności pracowniczych (stanowiących istotę stosunku pracy) wykonywanych na umówionym „ruchomym” miejscu pracy nie prowadzi do uznania, że pracownik wykonujący te czynności jest w podróży służbowej.

Jak wynika z podstawy faktycznej wyroku, zainteresowani (pracownicy) zatrudnieni byli na stanowiskach instalatorów systemów zabezpieczeń, starszych instalatorów, pomocników i brygadzystów, a ich praca polegała na świadczeniu usług dla kontrahentów pracodawcy na umówionym obszarze geograficznym. Nie wynika natomiast z niej w sposób jednoznaczny czy w ramach „podróży służbowych” podejmowali oni czynności poza zwykłym zakresem czynności, zadania odrębne niż wynikające z umowy o pracę, mające charakter incydentalny. Nie wiadomo zatem czy wypłacone im diety i zwrot kosztów noclegów miały swoje oparcie w przepisach rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju, a konsekwencji czy należności wypłacone z tego tytułu stanowiły podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne w rozumieniu art. 18 ust. 1 i art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 17 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych i pozostałych przepisów prawa materialnego powołanych w podstawach kasacyjnych, czy też podlegały one wyłączeniu z podstawy wymiaru z uwagi na treść § 2 ust. 1 pkt 15 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (Dz.U. Nr 161, poz. 1106 ze zm.).

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania rozstrzygnięto po myśli art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.